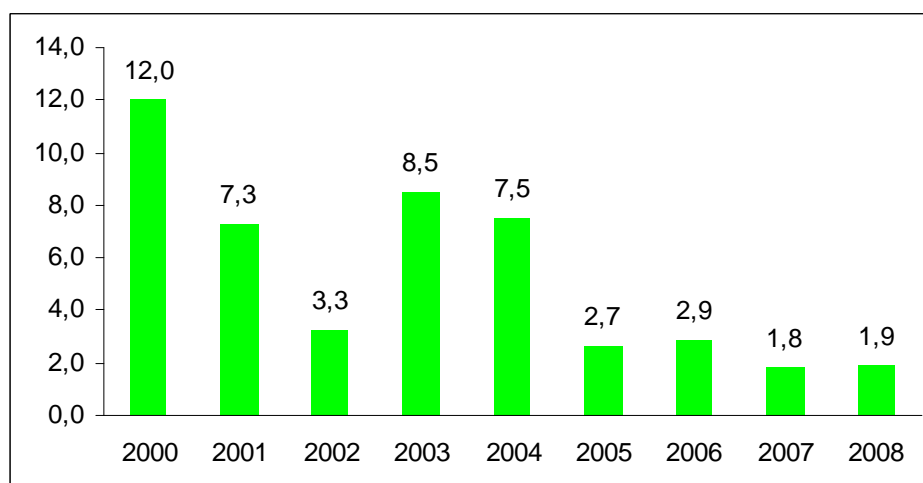

Kapitola 2.

2. Makroekonomická analýza Košického kraja.

V období rokov 2000 – 2005 zaznamenala SR výraznú akceleráciu vo výkonnosti ekonomiky. V roku 2004 dosiahla SR 5,5% rast HDP a v roku 2005 6,0% rast HDP. Na základe EUROSTATU sa v roku 2007 predpokladá rast 6,3%, čo bude druhý najvyšší rast v celej EÚ-25. Za obdobie 2000 – 2005 dosahoval rast HDP v SR takmer dvojnásobok priemeru EÚ-15. Prítom výkon ekonomiky neprevyšuje svoju potenciálnu úroveň. Rast HDP je dôsledkom nárastu súhrnnej produktivity faktorov, ktorý reflektuje vplyv zvýšeného prílevu priamych zahraničných investícií. Vysoká inflácia, ktorá na začiatku uvedeného obdobia bola vyvolaná liberalizáciou cien, má od roku 2005 klesajúcu tendenciu (2).

Obrázok č. 1.

Miera inflácie vyjadrená prírastkom ročného indexu spotrebiteľských cien v SR.

Zdroj: Štatistický úrad, Národná banka Slovenska, údaje za roky 2006 – 2008 sú predikciou.

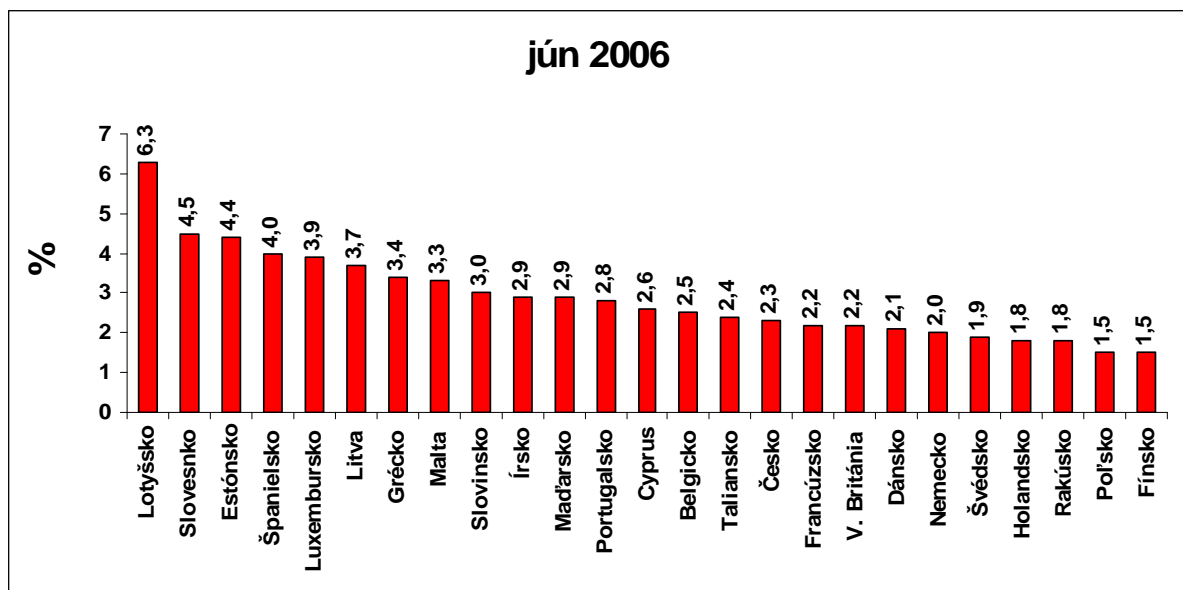
Ak však Slovensko porovnáme s krajinami EÚ, výška inflácie už nie je taká priaznivá. Z pohľadu harmonizovaných indexov spotrebiteľských cien, ktoré sa začali zostavovať, aby bolo možné porovnať rast cien v krajinách EÚ malo Slovensko v júni 2006 druhú najvyššiu infláciu v Európskej únii po Lotyšsku (obrázok č. 2). Harmonizovaný index spotrebiteľských cien berie do úvahy rozdiely v národných spotrebiteľských zvyklostiach. Rozdiel medzi národným a harmonizovaným indexom je v komoditách zahrnutých do spotrebného koša. Európsky kôš zahŕňa tovary, s ktorými sa obchoduje minimálne v dvoch krajinách EÚ (3).

Slovensko zaznamenáva rýchly ekonomický rast spojený s rastom produktivity práce. Napriek pokračujúcemu rastu zamestnanosti, nezamestnanosť však zostáva ešte stále vysoká a predstavuje riziko pre nominálnu, ako aj reálnu konvergenciu (2).

Nábeh výroby v nových zahraničných podnikoch by mal zabezpečiť pokračovanie rýchleho hospodárskeho rastu aj v nasledujúcich rokoch. Podľa EUROSTATU výkonnosť ekonomiky SR (vyjadrená v HDP na obyvateľa v parite kúpnej sily) dosahovala v roku 2004 47,8% úrovne EÚ-15. V roku 2005 to bolo už 49,9% (2).

(2) Národný strategický referenčný rámec 2007 – 2013, Ministerstvo výstavby a regionálneho rozvoja SR, 2006.

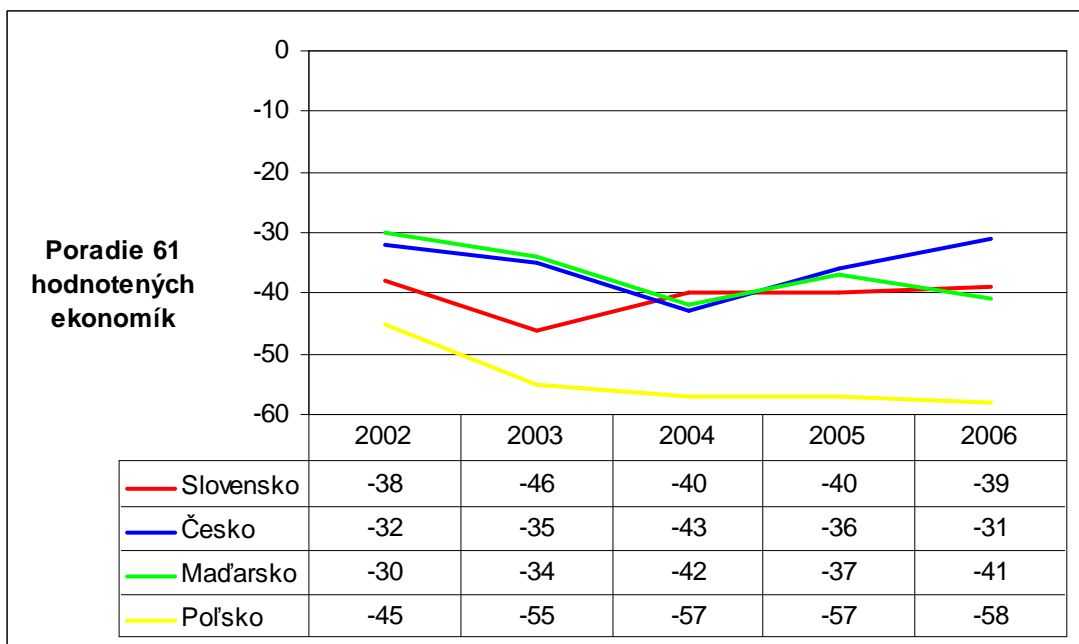
(3) Hospodárske noviny, Ceny zatiaľ cigaretovú daň ignorujú, 18.7.2006.

Obrázok č. 2.

Výška inflácie v Európskej únii.

Zdroj: EUROSTAT (harmonizovaný index spotrebiteľských cien v %).

Obrázok č. 3.

Ako sa krajiny V4 umiestňovali v rebríčku konkurencieschopnosti.

Zdroj: World Competitiveness Yearbook 2006

Napriek tomu Slovensko v kvalite podnikateľského prostredia stagnuje, stále totiž trpí viacerými dlhodobými nedostatkami. Patria medzi ne hlavne vzdelávanie, financovanie podnikateľskej sféry, zjednotenie a zjednodušenie daňového a odvodového zaťaženia a vypracovanie dobrej štruktúry pre využitie eurofondov. Vyplýva to z hodnotenia Švajčiarskeho inštitútu pre rozvoj manažmentu. V jeho rebríčku krajín zoradených podľa kvality podmienok na podnikanie Slovensko spomedzi 61 hodnotených ekonomík obsadilo 39. priečku (obrázok č. 3). Švajčiarsky inštitút hodnotil krajiny podľa 312 ukazovateľov,

v štyroch hlavných oblastiach – ekonomická výkonnosť, efektívnosť vlády, podnikateľské prostredie a kvalita infraštruktúry. Najväčším problémom Slovenska je vysoká miera nezamestnanosti. To je hlavný dôvod, prečo nie je na vyšších priečkach. Ukazovateľ nezamestnanosti má v indexe nadmernú váhu a tá je spolu s rozvojom vedy a výskumu u nás dlhodobým problémom (4).

Pre úplnosť uvádzame, že v období 2004 – 2006 je Slovensko príjemcom štrukturálnej pomoci z eurofondov. Národný rozvojový plán pre obdobie 2004 – 2006 stanovil ako hlavný cieľ implementácie štrukturálnej pomoci zvyšovanie konkurencieschopnosti. Napriek tomu vidíme stagnáciu v tejto oblasti, takže je tu podľa nás na mieste otázka efektívnosti využívania štrukturálnej pomoci z eurofondov.

Regionálne rozdiely vo výkonnosti ekonomiky Slovenska na úrovni NUTS 2 sú značné. Podľa EUROSTATu (obrázok č. 4) sa v roku 2003 dosiahla výkonnosť ekonomiky na západnom Slovensku 44,1%, na strednom Slovensku 39,2% a na východnom Slovensku iba 35,2% z HDP na obyvateľa vytvoreného v NUTS 2 z úrovne dosiahnutej v EÚ-15. Bratislavský kraj dosiahol 109,0% úrovne EÚ-15. Výrazný rozdiel vo výkonnosti Bratislavského kraja súvisí s postavením Bratislavy ako hlavného mesta, v ktorom sú sústredené najväčšie administratívne, priemyselné kapacity a s vhodnou geografickou polohou (2).

Na značné regionálne rozdiely poukazuje aj miera využitia rastového potenciálu regiónov, ktorý sa dá vypočítať ako rozdiel potenciálneho a aktuálneho regionálneho produktu (HDP v bežných cenách) vo vzťahu k potenciálnemu regionálnemu produktu. Ide o odhad na báze produkčných funkcií, v ktorom plná zamestnanosť je modelovaná ako aktuálna zamestnanosť + polovica počtu disponibilných nezamestnaných v regióne (2).

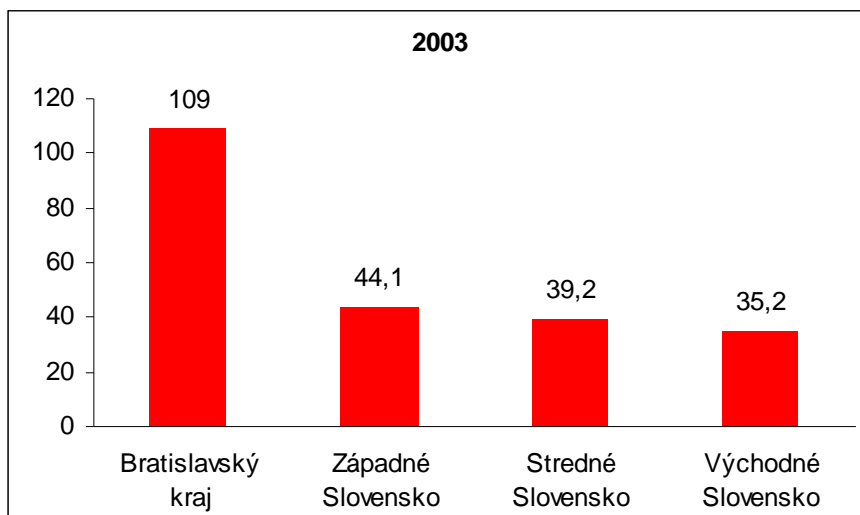
Jednoducho povedané ide o rezervu vo využívaní možností, ktoré poskytuje rastový potenciál samosprávneho kraja. Keďže v doterajšom vývoji Slovensko nemá skúsenosti s plnou zamestnanosťou, iba s vysokou nezamestnanosťou, možno uvedený odhad považovať skôr za podhodnotenie než nadhodnotenie potenciálnej produkcie regiónov. Odhad tohto ukazovateľa za rok 2004 na úrovni regiónov NUTS 2 je nasledovný (obrázok č. 5): Bratislavský kraj 0,9%, západné Slovensko 5,1%, stredné Slovensko 4,4% a východné Slovensko 11,4% (2).

Z uvedeného vyplýva, že využitie rastového potenciálu regiónov je nedostatočné. Najlepšie je na tom Bratislavský kraj a najhoršie východné Slovensko. Je to dané najmä vysokou mierou regionálnej nezamestnanosti a výraznými disparitami vo vybavenosti regiónov fixným kapitálom. Platí to aj napriek tomu, že uvedený odhad poskytuje skôr optimistický než realistický pohľad na využitie rastového potenciálu regiónov (2).

Znamená to, že takú stimuláciu rastového potenciálu regiónov, ktorého dôsledkom bude trvalo udržateľný rast ekonomiky kraja, možno dosiahnuť len zvýšením aktuálneho regionálneho produktu (potenciálny regionálny produkt možno považovať za konštantu). To je možné podľa nás dosiahnuť buď zvýšením produktivity (sofistikovaná výroba, reštrukturalizácia existujúcej výrobnéj základne, ...) alebo znížením nezamestnanosti (aktuálna zamestnanosť je rovná plnej zamestnanosti a teda ju tiež môžeme považovať za konštantu). Ak si uvedomíme, že minimálne od roku 1989 je náš kraj súčasťou tržného prostredia musíme konštatovať, že pri riešení oboch týchto možností neviditeľná ruka trhu zlyhala a postupne dochádza k ďalšiemu narastaniu nerovnováhy v rámci nášho kraja.

(2) Národný strategický referenčný rámec 2007 – 2013, Ministerstvo výstavby a regionálneho rozvoja SR, 2006.

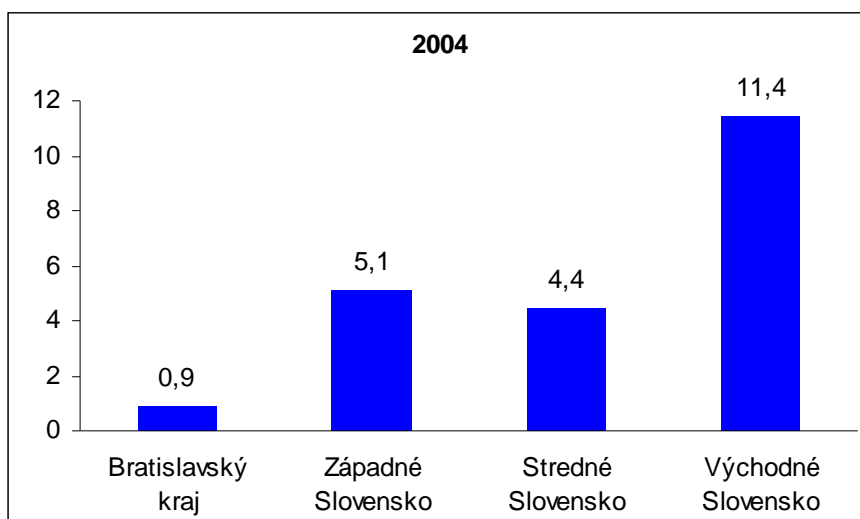
(4) HN.HNONLINE.sk, 12.5.2006.

Obrázok č. 4.

Regionálne rozdiely vo výkonnosti ekonomiky SR na úrovni NUTS 2 z úrovne dosiahnutej v EÚ – 15.

Zdroj: EUROSTAT.

Obrázok č. 5.

Miera využitia rastového potenciálu regiónov.

Zdroj: Národný strategický referenčný rámec 2007 – 2013.

2.1. Možnosti zvýšenia využitia rastového potenciálu kraja cestou zvýšenia produktivity.

Podľa odporúčaní odborníkov z ministerstva výstavby a regionálneho rozvoja, zvýšenie výkonnosti ekonomiky samosprávneho kraja je možné dosiahnuť zvýšením využitia jeho rastového potenciálu. Tento názor odborníkov je zaiste správny, otázkou však je, či je skutočne realizovateľný bez neustálej pomoci zvonku a či pritom môže byť garantovaný trvalo udržateľný rast ekonomiky kraja. Ak v súčasnosti ďalej narastajú disparity a pri zvyšovaní výkonnosti ekonomiky v našom kraji zlyháva neviditeľná ruka trhu (presnejšie povedané, slobodný trh momentálne nepociťuje akútnu potrebu riešiť práve túto oblasť), môžu takúto nepriaznivú situáciu zmeniť administratívne zásahy verejnej správy (prakticky

proti aktuálnym trendom slobodného trhu)? Ak sa nechceme zmieriť so súčasným nepriaznivým stavom v tejto oblasti, neostáva nám iné, len veriť, že áno. No kvalifikovaná odpoveď na túto otázku si bude pravdepodobne vyžadovať dôsledný analytický výskum.

Jednou z možností zvýšenia rastového potenciálu samosprávneho kraja je cesta zvýšenia produktivity pri zachovaní trvalo udržateľného rozvoja. Zvýšenie produktivity je v prvom rade závislé od dopytu po produktoch (dnes sa už nevyrába na sklad, ani služby sa neposkytujú bezplatne). Technický rozvoj je dnes na takej úrovni, že prakticky kdekoľvek na svete je možné vyrobiť čokoľvek ak existuje odberateľ (dopyt). Preto niektorí ekonómovia zastávajú názor, že je menej efektívne riešiť disparity finančnými dotáciami (ktoré sa často vytrácajú cestou ku konečnému príjemcovi), ale oveľa efektívnejším riešením je sprostredkovanie objednávky na produkty, teda uvoľnenie časti trhu pre produkciu výrobkov zo zaostávajúcej oblasti, alebo uvoľnenie časti trhu pre poskytnutie služieb. To je zaiste aj jeden z hlavných dôvodov, prečo je momentálne na Slovensku tak podporovaný príchod zahraničných investorov, ktorí svojím príchodom prinášajú aj časť požiadaviek svojich odberateľov, teda časť svojich odbytových trhov. Cieľom podnikateľa je však maximalizovať zisk. Ak chceme, aby podnikateľ podnikal na našom území, musíme mu teda vytvoriť vhodné prostredie pre naplnenie jeho cieľa. Jednou z možností ako môže podnikateľ dosiahnuť svoj cieľ je zníženie výrobných nákladov. Hlavnými faktormi, ktoré ovplyvňujú výšku výrobných nákladov sú cena pracovnej sily a výška jeho fixných prevádzkových nákladov, ktorá je priamo závislá od kvality technickej infraštruktúry (dopravná infraštruktúra, ceny energie, náklady na likvidáciu odpadov, a pod.).

Cena pracovnej sily je zatiaľ konkurencieschopná cene pracovnej sily v členských štátoch EÚ, no do budúcnosti je potrebné rátať s tlakom na vyrovnanie ceny práce v rámci spoločenstva EÚ. V tejto oblasti teda nemáme veľa priestoru na realizáciu zmien skôr naopak, súčasný priaznivý trend (z pohľadu podnikateľa) sa bude do budúcnosti zhoršovať.

V oblasti kvality technickej infraštruktúry má však náš samosprávny kraj veľké rezervy. Je to podľa nás dané historickým vývojom, kde platilo pravidlo, že technická infraštruktúra sa budovala vždy smerom od hlavného mesta (Viedeň, Budapešť, Praha, Bratislava), a náš kraj bol žiaľ historicky situovaný stále na okraji takto vytýčeného geopolitického priestoru. Bez dobudovania a obnovy tejto technickej infraštruktúry nebude náš kraj konkurencieschopný v oblasti priaznivého podnikateľského prostredia.

Druhou možnosťou, ktorá maximalizuje zisk podnikateľa je okrem spomínaného zníženia výrobných nákladov, uvádzanie nových výrobkov na trh, ktoré je podmienené transferom inovácií a výskumom a vývojom. Dnes sa to označuje spoločným názvom znalostná ekonomika. Znalostná ekonomika je hlavnou agendou Lisabonskej stratégie, ku ktorej sa prihlásilo aj Slovensko, keď vláda stanovila že: „Slovensko sa musí stať doma aj v zahraničí známym ako krajina s mimoriadne vzdelanými a tvorivými ľuďmi, s prekvitajúcou vedou a technikou, odkiaľ neustále prichádzajú inovatívne výrobky a služby vysokej kvality. Inovačná politika, ktorá v sebe efektívne prepojí podporu vedy, výskumu a inovácií, sa musí stať ďalšou dlhodobou prioritou slovenskej vlády“ (5). Túto dlhodobú prioritu Slovenska je nevyhnutné zapracovať aj do stratégií samosprávneho kraja.

Z uvedenej analýzy teda vyplýva, že pre zvýšenie využitia rastového potenciálu nášho samosprávneho kraja cestou zvýšenia produktivity bude potrebné spracovať tri stratégie:

- stratégiu využitia potenciálu voľných segmentov odberateľského trhu vnútri i mimo územia samosprávneho kraja,
- stratégiu dobudovania a obnovy technickej infraštruktúry samosprávneho kraja,
- inovačnú stratégiu samosprávneho kraja.

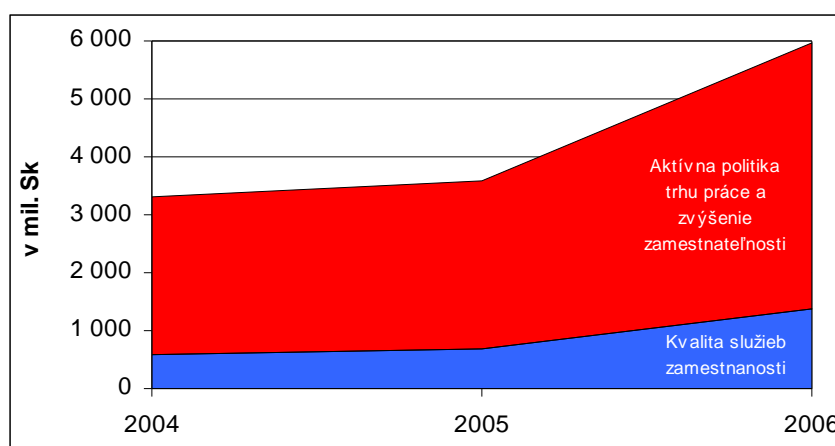
(5) Antonín Klas, Inovácie a konkurenčná schopnosť, Ekonomický ústav SAV, 2006.

2.2. Možnosti zvýšenia využitia rastového potenciálu kraja cestou zníženia nezamestnanosti.

K problematike nezamestnanosti bolo už spracovaných mnoho analýz, stratégií a projektov. Napriek tomu nezamestnanosť ostáva jedným z najväčších problémov Slovenskej ekonomiky. Máme vôbec šancu na regionálnej úrovni nájsť riešenie tohto problému?

Výdavky štátneho rozpočtu (vrátane príspevku fondu ESF z EÚ) na riešenie tejto problematiky dosiahnu v roku 2006 hodnotu takmer 6 miliárd Sk (obrázok č. 6). K 30.3.2006 bolo evidovaných na Slovensku 329 tis. nezamestnaných (obrázok č. 7) z toho v našom samosprávnom kraji 68 451 nezamestnaných. Ak urobíme hrubý prepočet, tak len na dva projekty, aktívnu politiku trhu práce a riešenie služieb zamestnanosti, je na jedného nezamestnaného v roku 2006 rozpočtovaných 18 100 Sk, z čoho pre počet nezamestnaných v našom kraji vychádza suma 1 239 tis. Sk. Táto suma je relatívne veľká pre rozpočet samosprávneho kraja (cca 1/3 rozpočtu) a relatívne malá pre nezamestnaného na riešenie jeho problému. Natíska sa otázka, či má štátny rozpočet (vrátane pomoci zo štrukturálnych fondov EÚ) dostatok zdrojov na riešenie tak závažného problému?

A zďaleka nejde len o otázku finančných zdrojov. Napriek tomu, že problém nezamestnanosti patrí k najväčším problémom našej ekonomiky, ekonomická veda bola doteraz len málo úspešná pri formulovaní ciest na prekonanie stavu tzv. začarovaného kruhu chudoby. Tu je kľúčová otázka: ak kúpyschopný dopyt je závislý od zamestnanosti obyvateľstva, tak potom pokles zamestnanosti (nezamestnanosť) musí viesť k poklesu kúpnej sily subjektu, ktorý svojou „neaktivitou“ narušuje známu rovnicu $PONUKA = DOPYT$ v časovom horizonte. Dochádza teda k obmedzeniu dopytu vzhľadom na vysokú úroveň nezamestnanosti, ktorá znemožňuje širokým masám uspokojovať predtým už uspokojované potreby, na ktorých sa vybudovala v minulosti výrobná kapacita. Vysoké ceny bežných statkov (tovarov) to plne dokumentujú: stačí „akcia“, zníženie ceny tovaru a tovar, ktorý preplňoval sklady sa vypredá. V súčasnosti je u nás nerovnováha na mikro a makro úrovni faktom. Teórie sa rôznorodo usilujú tento novodobý fenomén riešiť, no zatiaľ ich výsledky sú neadekvátne vynaloženému úsiliu. Navyše v nerovnovážnom stave nie sú využité disponibilné zdroje spoločnosti, a to následne vyvoláva pochybnosti o jej legitimitate ako systému (6).

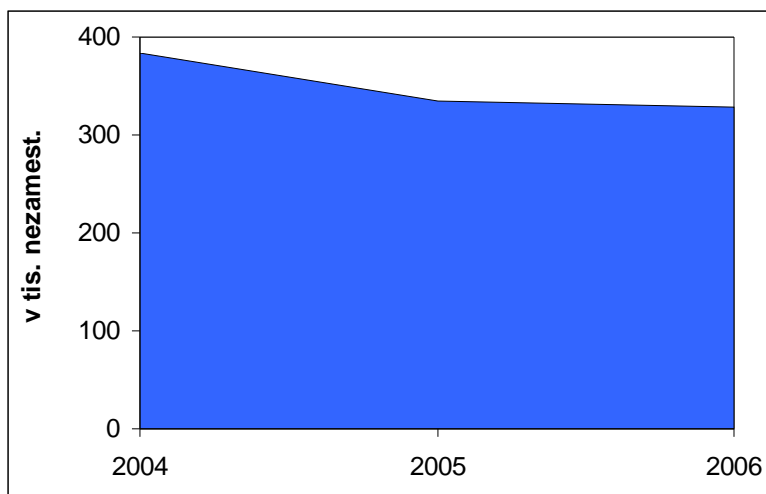

Obrázok č. 6.

Výdavky štátneho rozpočtu na riešenie problematiky nezamestnanosti.

Zdroj: Rozpočet MPSVR SR (rok 2006 sú plánované rozpočtové prostriedky).

(6) Prof. Ing. Ľudovít Korček, DrSc., Dejiny ekonomických teórií (stručný prehľad), Technická univerzita vo Zvolene, 1998.

Obrázok č. 7.

Počet evidovaných nezamestnaných v SR.

Zdroj: štatistika ÚPSVR SR (údaje za rok 2006 sú k 30.3.2006).

Ak teda ekonomická veda nemá jasné stanovisko na riešenie problému nezamestnanosti v rámci pravidiel slobodného trhu, čo nás oprávňuje predpokladať, že stratégie, ktoré sme doteraz realizovali v tejto oblasti boli správne a že dosiahneme vytýčený cieľ?

Na riešenie problematiky nezamestnanosti môžeme mať rôzne názory, no faktom ostáva, že pri akomkoľvek riešení sa pravdepodobne nezaobídeme bez dostatočných finančných zdrojov. Zvýšená potreba finančných zdrojov na riešenie nezamestnanosti je podľa nás logická, pretože nezamestnanosť vzniká ako dôsledok samoregulácie slobodného trhu a ak chceme konať proti tomuto trendu slobodného trhu, musíme za to samozrejme aj zaplatiť. Otázkou teda je, kde môžeme získať potrebné finančné zdroje?

Už Keynes vystihol, že na strane veľkých firiem sa nachádzajú chronické prebytky peňažného kapitálu, ktorý nemožno produktívne využiť v prospech rozvoja spoločnosti ako celku (6). A tu vzniká náš problém. Aby sme mohli skutočne riešiť problematiku nezamestnanosti, potrebujeme na to dostatočné finančné zdroje. Tie sú však akumulované na strane firiem, ktoré ich využívajú pre svoje vlastné potreby a na verejné účely poskytnú len zlomok týchto zdrojov, ktoré im štát násilím odoberie formou daní a odvodov. Pri legitímnej snahe firiem o nižšie dane a odvody (ich hlavným cieľom je predsa maximalizácia zisku) a pri snahe firiem získať od štátu formou investičných stimulov (daňové prázdniny, príspevky na vytvorenie nového pracovného miesta) dotácie z verejných zdrojov, je potom často výsledný objem disponibilných verejných prostriedkov nedostatočný na riešenie všetkých verejných problémov, teda aj problematiky nezamestnanosti. A navyše pritom nie vždy platí, že novovytvorené pracovné miesto je trvalo udržateľné bez ďalšieho nároku na verejné financie.

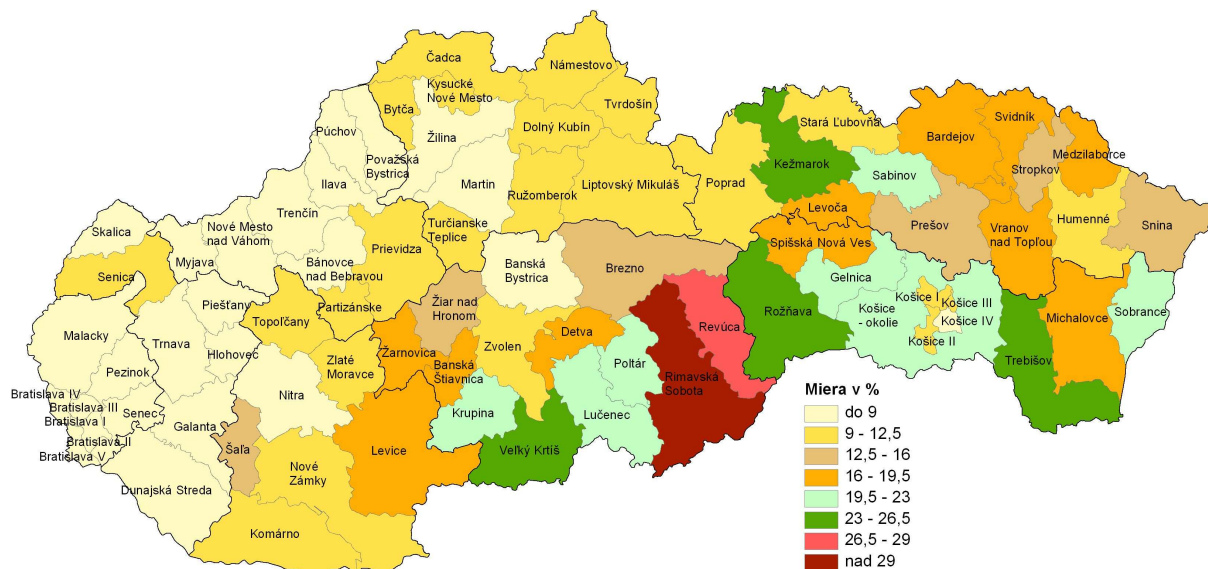
Podľa nás je v prvom rade nevyhnutné potrebné finančné zdroje hľadať v štátnom rozpočte. Pritom by sme nemali zabúdať na to, že keď budú štáty, chudobné alebo bohaté, nižšími daňami a škrtním sociálnych či charitatívnych záväzkov lákať bohatých a zanedbávať chudobných, „spoločenská zmluva“, propagovaná už v 18. storočí J. J. Rousseauom a jej zásady na ktorých je založený súčasný demokratický právny systém, by sa nakoniec mohli stať len ilúziou. Následkom takéhoto prístupu ústavne zakotvené

(6) Prof. Ing. Ľudovít Korček, DrSc., Dejiny ekonomických teórií (stručný prehľad), Technická univerzita vo Zvolene, 1998.

základné ľudské práva by mohli byť v praxi čoraz viac okliešťované a spochybňované. Alebo chceme „totálnu slobodu“ zástancov slobodnej ekonomiky, v ktorej by sa hospodárstvo rozvíjalo bez zábran a bez ohľadu na ľudí, ktorým by malo slúžiť (7)? Potom nás však otázky nezamestnanosti nemusia trápiť.

V druhom rade bude podľa nášho názoru potrebné preskúmať aj skutočnosť, či riešenie problematiky nezamestnanosti je možné aj zo zdrojov alternatívnych k verejným zdrojom. Vychádzame zo skutočnosti, že pracovná sila nie je to jediné, čo môže nezamestnaný podnikateľovi ponúknuť. (Navyše na trhu práce je často o nekvalifikovanú pracovnú silu malý záujem). Ale tak nekvalifikovaná ako aj kvalifikovaná pracovná sila môže podnikateľovi ponúknuť spotrebu a tým zvýšiť jeho odbyt. Bez tohto faktu by podľa nás veľké firmy pravdepodobne už dávno odmietli štátu platiť dane a odvody a samozrejme následne by pravdepodobne nemali pre koho vyrábať.

Z uvedenej analýzy teda vyplýva, že pre zvýšenie využitia rastového potenciálu nášho samosprávneho kraja cestou zníženia nezamestnanosti bude potrebné spracovať stratégiu financovania projektov zamestnanosti zameraných na tvorbu nových pracovných miest. Záverom uvádzame stav evidovanej nezamestnanosti v jednotlivých okresoch Slovenska k 31.3.2006 (obrázok č. 8).

Poznámka: Miera evidovanej nezamestnanosti prepočítaná na základe výberových zisťovaní ŠÚ SR a priemerného počtu uchádzačov o zamestnanie v roku 2005. Algoritmus výpočtu stanovilo MPSVR SR.

Obrázok č. 8.

Miera evidovanej nezamestnanosti v okresoch SR.

Zdroj: ÚPSVaR SR (údaje k 31.3.2006).

(7) Siegfried Hagl, Koniec spoločenskej zmluvy?, Svet grálu, 5/2005.